

Факултет Филолошки

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области друштвено-хуманистичких наука

Број захтева:

Датум:

ЗАХТЕВ**за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији**

Молимо да, сходно члану 46. ст.5. тач. 4. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ Добрила (Лука) Бегенишић

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под називом:

Немачко-српски (српскохрватски) и српско (српскохрватски)-немачка стручна лексикографија у период 1945-2000. године
из научне области:

Универзитет је дана 8. 7. 2008. својим актом под бројем 612-25/163/08 дао сагласност на предлог теме

докторске дисертације која је гласила:

Немачко-српски (српскохрватски) и српско (српскохрватско)-немачка стручна лексикографија у период у 1945-2000. године

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Добрила (Лука) Бегенишић

(име, име једног од родитеља и презиме)

Образована је на седници одржаној 3. 3. 2010. , одлуком Факултета под бр. 598 , у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област
1. др Смиља Срдић	редовни професор	филологија
2. др Јелена Костић-Томовић	доцент	филологија
3. др Срето Танасић	редовни професор	филологија
4.		

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 26. 5. 2010. године.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Прилог:

1. Извештај комисије са предлогом
2. Акт Наставно-начног већа факултета о усвајању извештаја .
3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.

Проф. др Слободан Грубачић

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће на седници одржаној 26. маја 2010. године, донело је

ОДЛУКУ

Прихвата се с позитивном оценом извештај Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Добрила Бегенишић предала под насловом: "Немачко-српска (српскохрватска) и српско (српскохрватско) – немачка стручна лексикографија у периоду 1945-2000. године".

У Комисију за одбрану именују се:

1. др Смиља Срдић, ред. проф.
2. др Јелена Костић-Томовић, доцент
3. др Срето Танасић, ред. проф.

Доставити:

- Именованом-ој,
- Комисији,
- Одсеку за опште и правне послове,
- Архиви.

ДЕКАН
ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА

Проф. др Слободан Грубачић



УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ПРИМЉЕНО: 14 APR 2010			
Орг. јед.	Б/р о ј	Прилог	Вредност
	183/2		

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU FILOLOŠKOG FAKULTETA U BEOGRADU

Na osnovu člana 127 Statuta Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu i člana 128 Zakona o visokom obrazovanju, Nastavno-naučno veće na sednici održanoj 3. marta 2010. godine, izabraalo nas je u Komisiju za pregled i ocenu doktorskog rada koji je **mr Dobrila Begenišić** predala pod naslovom **Nemačko-srpska (srpskohrvatska) i srpsko (srpskohrvatsko) – nemačka stručna leksikografija u periodu 1945 – 2000. godine**. O doktorskoj tezi podnosimo sledeći

IZVEŠTAJ

Navedena tema koju je mr Dobrila Begenišić prijavila za svoj doktorski rad može se posmatrati kao jedan segment šireg projekta koji obuhvata analizu nemačko-srpskohrvatske leksikografije 19. i 20. veka, a u okviru kojeg se pojavilo nekoliko monografija: 3 magistarska rada (Kristina Marković: *Nemačko-srpskohrvatska leksikografija 1945 – 1971*; Dobrila Begenišić: *Nemačko-srpskohrvatska leksikografija 1971-1991*; Kornelija Tanjga: *Njemačko-srpsko-hrvatska leksikografija od početka do kraja 19. vijeka*) i knjiga (Božinka Petronijević: *Nemačko-srpsko-hrvatska leksikografija prve polovine XX veka*). Kako se iz gore navedenog vidi, leksikografija predstavlja trajnije naučno i profesionalno opredeljenje Dobrile Begenišić. Oba rada za sticanje akademske titule su iz ove oblasti. Odmah po završetku studija Dobrila Begenišić zaposlila se u Narodnoj biblioteci Srbije (u Odeljenju za razmene zadužena je za saradnju sa zemljama nemačkog govornog područja). U svojoj prijavi takođe navodi da je učesnik domaćih i međunarodnih konferencija kao i autor većeg broja stručnih radova posvećenih bibliotekarstvu i informacionim naukama.

Doktorska teza Dobrile Begenišić sadrži ukupno 336 stranica i podeljena je u 11 poglavlja: 0. Uvod; 1. Predmet, ciljevi i metoda istraživanja; 2. Leksikografija kao naučna disciplina; 3. Nemačko-srpskohrvatska (srpska) stručna leksikografija 1945-2000. Analiza rečnika po strukama; 4. Analiza jezičkih nivoa; 5. Prevodni ekvivalenti; 6. Tipologija rečnika i broj zastupljenih jezika; 7. Sociolingvistička analiza; 8. Zaključak; 9. Dodatak I – Autorska bibliografija; 10. Dodatak II – Hronološka bibliografija; 11. Literatura. U uvodnom delu kandidatkinja ističe da se u svom radu okreće domaćoj leksikografiji druge polovine 20. veka, ovaj put, međutim, u fokusu nisu rečnici standardnog jezika nego stručni rečnici navedenog jezičkog para, bez obzira na smer i broj zastupljenih jezika u njima. To podrazumeva, najpre, utvrđivanje bibliografije rečnika. Da bi se stvorila ova polazna osnova bilo je neophodno konsultovanje velikog broja biblioteka u zemlji (pre svega Narodne biblioteke u Beogradu, Gradske biblioteke, Univerzitetske biblioteke, biblioteke Akademije nauka u Beogradu i Matice srpske u Novom Sadu), te jednog broja biblioteka u inostranstvu, pre svega u Nemačkoj, Austriji i Hrvatskoj kao i mnogih drugih putem interneta i međubibliotečke pozajmice.

Bibliografija će biti urađena abecedno i hronološki. Potom će se pristupiti utvrđivanju tipologije popisanih rečnika, služeći se pritom najnovijim saznanjima iz oblasti leksikologije, a posebno dvojezične leksikografije, a zatim i saznanjima iz srodnih disciplina. Nakon toga sledi analiza leksičke građe. Njom će biti obuhvaćene fonetske, morfološke, sintaksičke, stilske i leksikološke karakteristike rečnika. Ovom analizom steći će se uvid u to kako je tekao razvoj stručne leksikografije nakon 2. svetskog rata kao i u kojoj meri srodne lingvističke discipline (morfologija, sintaksa, stilistika, tvorba reči i teorija prevođenja) nalaze svoju primenu u leksikografiji. S obzirom na činjenicu da prevodne rečnike od drugih tipova rečnika izdvaja prevashodno aspekt teorije prevođenja, tom aspektu će biti posvećena naročita pažnja. Time će ovo istraživanje dati odgovor na pitanje da li su i u kojoj meri ovi rečnici mogli da služe onima kojima su namenjeni. U poglavlju br. 1 ističe se da će predmet istraživanja biti kako dvojezični tako i višejezični rečnici, ovi drugi prevashodno iz razloga što su među višejezičnim rečnicima najzastupljeniji upravo stručni rečnici. Preliminarna istraživanja koja su sprovedena prilikom priprema za definisanje teze pokazala su da ne postoji sveobuhvatna studija koja se bavila nemačko-srpskom (srpskohrvatskom) stručnom leksikografijom u navedenom periodu. Obradom ove teme bio bi zaokružen makro-projekat koji ima za cilj da popiše i sa različitih aspekata objasni nemačko-srpsku (srpskohrvatsku) i srpsko- / srpskohrvatsko-nemačku leksikografiju 19. i 20. veka. (Opšta leksikografija je najvećim delom obrađena, dok je stručna leksikografija ostala neistražena.) Sama analiza biće urađena po strukama, hronološki, a to znači da će ona započeti prvim rečnikom koji se pojavio u ovom periodu, zatim će se ta struka pratiti kroz ceo ispitivani period. (Potencijalnim korisnicima ovih rečnika omogućiće se na taj način da se brzo i jednostavno snađu u pomenutom korpusu.) Osnovni cilj koji sebi postavlja kandidatkinja pretpostavlja izradu kompletne bibliografije stručnih rečnika iz perioda 1945-2000. U analizi koja će slediti fokus će biti na multisicplinarnosti leksikografskog projekta: istražiće se u kojoj meri srodne lingvističke discipline dolaze u dodir sa leksikografijom i u kojoj meri su one značajne u praktičnoj stručnoj leksikografiji. Bitno je napomenuti da su bibliografija i analiza rečnika urađene *de visu*, dakle sa knjigom u ruci. U 2. poglavlju daje se teoretski osvrt na dosadašnji razvoj leksikografije kao naučne discipline i na njenu povezanost sa drugim lingvističkim disciplinama. Već i sama činjenica da je kandidat najviše vremena potrošio na prikupljanje građe svedoči o nesređenom stanju srpske leksikografije. Detaljnom analizom rečnika (3. poglavlje) obuhvaćeni su leksikološko-leksikografsko ustrojstvo rečnika, smer, broj zastupljenih jezika, tipologija, način organizovanja odrednica, način prezentovanja leksičke građe, prevodni ekvivalenti, neprevodiva leksika i gramatika u rečnicima. Analiza rečnika obuhvatala je i sociolingvistički aspekt. Iako je reč o stručnim rečnicima, oni odslikavaju aktuelnu političku situaciju u zemlji: iz naslova, predgovora ali i ustrojstva samog rečnika može se suditi o zajedništvu (npr. Androić et. al 1972) ili u jednom delu tada zajedničke države prisutnim težnjama za osamostaljivanjem (npr. Müller-Lutz 1973). (Ne)zajedništvo jezika nalazi odraza i u rečnicima čiji su autori stranci. Tako se u rečniku iz oblasti bibliotekarstva (Zoltan) u početnim izdanjima jezik tretira kao jedinstven, u kasnijim, pak, govori se o dva samostalna jezika – hrvatskom i srpskom. U velikom broju analiziranih rečnika razlike se odnose isključivo na pismo (ćirilica/latinica) i na upotrebu jednog jezičkog varijeteta (srpskog/hrvatskog). Ono što leksikone stručnih jezika razlikuje od leksikona standardog jezika je njihova višejezičnost. Dvojezični rečnici se

mogu tretirati kao izuzetak, dok najveći broj ima tri ili više jezika. U 4. poglavlju prezentuje se analiza jezičkih nivoa. Prvi jezički nivo koji je u fokusu je morfologija. U okviru ovog istraživanja praćeno je da li se i u kojoj meri u stručnoj leksikografiji navode morfološka obeležja reči – vrsta reči, rod i relevantni deklinacioni podaci kod imenice odnosno osnovni podaci o konjugaciji glagola, o njihovoj tranzitivnosti i rekciji. Analiza je pokazala da se morfološka obeležja sreću samo uz imenicu kao nazastupljeniju vrstu reči u stručnim rečnicima i uz glagole. Oznake za vrstu reči, po pravilu odmah iza leme, navode se, mada nekosekventno, u ukupno 35 rečnika (ne daju se uz sve imenice i glagole, daju se samo uz jezik izvornik). Najzastupljenija morfološka kategorija u ispitivanim rečnicima je genus uz imenicu u nemačkom jeziku – markiran je u 109 rečnika (navođenjem odgovarajućeg člana ili uobičajenim latinskim oznakama, *m*, *f*, *n*). Osnovni oblici imenica, značajni za pravilnu upotrebu u rečenici, navedeni su samo u 6 aneksnih rečnika koji prate udžbenike za određene stručne škole. Šest rečnika navodi osnovne podatke o konjugaciji jakih glagola, dok se rekcija glagola ne označava ni u jednom. Svršeni i nesvršeni glagolski vid nedosledno se navodi samo u jednom rečniku (up. Radić 1960). Sa sintaksičkog stanovišta reč predstavlja najmanju jedinicu koja stupa u gramatičke odnose sa drugim takvim jedinicama, tvoreći veće sintaksičke jedinice – sintagme i rečenice. Zato je u okviru sintaksičke analize posebna pažnja bila posvećena navođenju konteksta u kome se odvija pravi život leksema. Analiza rečnika obuhvaćenih korpusom pokazala je da najveći broj leksikona ne daje nikakve informacije o kombinatornim mogućnostima reči. Izuzetak su konverzacijski priručnici (up. Nataroš 1966, 1967; Arneri-Georgijev 1993) u kojima polazne jedinice nisu lekseme nego tekst koji se sastoji od jedne ili više rečenica. Iako se naizgled čini da leksikografska stilistika ima značaja samo u rečnicima opšteg tipa, pokazalo se da je itekako značajno markiranje stilskih obeležja i u stručnim rečnicima. U opštim rečnicima najčešće ćemo naići na obeležje „stručni“, čime se želi naglasiti da se ta leksika izdvaja iz korpusa opšte, bez daljeg diferenciranja, dok ćemo u stručnim rečnicima naići na oznake uže stručne oblasti kojoj termin pripada. Označavanje stilskih nivoa posebno je značajno pri semantizaciji višeznačnih leksema koje obeležavaju predmete i pojave iz različitih sfera odnosno kod leksema koje stoje u homonimijskom odnosu. Analiza je pokazala da su autori ispitivanih rečnika imali različit pristup markiranju stila: S obzirom na gore navedeno čudi da se u samo malom broju rečnika navode stilska obeležja. U ostalim, pak, stilska obeležja navode se nedosledno i nepotpuno. Isto tako, analiza korpusa pokazala je da markiranje etimoloških oznaka nije ustaljena praksa u stručnoj leksikografiji (osim u rečnicima enciklopedijskog karaktera) – od celokupnog korpusa samo tri rečnika navode etimološke podatke (up. Kostić 1956 i dalje; Jovanović 1957 i 1959; Simeon 1969). Tvorba reči je najvažniji mehanizam za bogaćenje jednog jezika. Nove leksičke jedinice nastaju od već postojećih leksičkih jedinica, njihovim kombinovanjem sa raspoloživim morfemskim i leksičkim materijalom. U analiziranim rečnicima korišćena su dva leksikografska postupka: odrednice se nižu isključivo alfabetski; složenice i derivati dovode se u vezu s osnovom formirajući semantička gnezda. Drugi postupak je mnogo ređi. Grupisanje odrednica u semantička gnezda teško je sprovodivo u višejezičnim rečnicima. Analiza je pokazala da su drugi postupak leksikografi, koji su se za njega opredelili, nedosledno sprovodili (up. Jovanović 1957; Prikić 1969). Opšti zaključak, koji se nameće posle analize svih jezičkih nivoa, bio bi da gramatička obeležja uz leme nisu od primarnog značaja u stručnoj leksikografiji. Tamo gde je to slučaj, uz odrednicu se najčešće navode

informacije iz domena morfologije, od morfoloških obeležja na prvom mestu rod uz nemačke imenice. Mnogo ređa su upućivanja na vrstu reči, osnovne oblike imenica i glagola. Manje zastupljene su pak informacije iz oblasti sintakse i stilistike. Etimologija i tvorba reči mogu se označiti kao potpuno zanemarene discipline u stručnoj leksikografiji. Analiza korpusa pokazala (poglavlje br. 5) je da jednom formativu iz JI najčešće odgovara samo jedan formativ u JC. Ovo je čest slučaj u višejezičnim rečnicima u kojima se zbog prostora i preglednosti ne navodi više prevodnih ekvivalenata. U rečnicima, pak, u kojima je to slučaj, postupak u translaciji je paradigmatski, što znači da se kao prevodni ekvivalenti navode sinonimi. Ređe se u JC kao prevodni ekvivalent sreće fraza. Primarno vanjezički faktori (razlike u kulturno-istorijskom kontekstu) uzrokuju pojavu nulte ekvivalencije, često veoma delikatnog zadatka koji leksikograf treba da reši. Istraživanje je pokazalo da je nulta ekvivalencija prisutna samo u rečnicima iz oblasti gastronomije a vezana je uglavnom za nazive jela (npr. Vukov 1954; Marković/Šulc-Smodek 1967). U leksikografiji je ustaljena praksa da se u ovakvim slučajevima zadržava strani termin, pogotovu ako je on u određenoj jezičkoj zajednici odomaćen (npr. *burek* / *Burek*). U 6. poglavlju rečnici se analiziraju prema tipologiji i prema broju zastupljenih jezika. Što se leksikografske prakse tiče, istraživanja su pokazala da semasiološki tip rečnika preovladava i u opštoj i u stručnoj leksikografiji. U istraživanom korpusu je 115 semasioloških, 4 semasiološko-onomasiološka, 6 semasiološko-enciklopedijskih, 21 onomasiološki, 15 onomasiološko-enciklopedijskih rečnika. Rečnici mešovitog tipa najbrojniji su u oblasti ugostiteljstva i gastronomije. U korpusu preovladavaju višejezični rečnici: u periodu 1945-2000 izašao je ukupno 101 višejezični rečnik. Rečnik sa najvećim brojem zastupljenih jezika je Pipics 1974 (sa 22 jezika, up. str. 154). Analiza je pokazala da određeni broj višejezičnih rečnika nema registre što otežava upotrebu posebno onih sa onomasiološkim ustrojem (up. npr. Vukov 1954; Šajatović/Marčić 1967). S obzirom na leksiku, stručni rečnici ne pružaju puno prostora za sociolingvističku analizu (u predgovoru, uvodu i sl.). Otuda se u 7. poglavlju u fokusu našlo tek nekoliko pitanja: zastupljenost pisama (latinice i ćirilice) i pitanje izgovora (ekavski i ijekavski), a najviše pažnje posvećeno je pitanju naziva jezika. Tako u rečnicima izdatim do 1991 godine u Srbiji preovladava naziv *sprskohrvatski* (71 rečnik od ukupno 97), dok u Hrvatskoj nešto ispod polovine nosi naziv *hrvatski* (10 od 16) što autor rada tumači težnjama za otepljenje. U radu se, u kontekstu promena na političkom planu, beleže slučajevi promene naslova u, inače, neizmenjenim izdanjima rečnika - brisanjem konstituenti srpski ili hrvatski. Rezultati istraživanja sumirani su u 8. poglavlju koje obiluje statističkim podacima: o ukupnom broju rečnika i broju njihovih izdanja, o broju zastupljenih jezika i broju zastupljenih struka u njima. Nakon sumiranja rezultata analize jezičkih nivoa i sociolingvističke komponente, autor zaključuje da kvantitet izdatih rečnika u periodu 1945-2000 nije praćen adekvatnim kvalitetom. Rečnici u čiju izradu su bili uključeni timovi stručnjaka, među njima i filolozi, predstavljaju uspešna leksikografska ostvarenja: uspešan rad na stručnom rečniku pretpostavlja, pored odličnog poznavanja struke, i poznavanje ostalih naučnih disciplina koje proučavaju leksički sistem (morfologije, sintakse, stilistike, semantike, leksikografije). Ne manje bitno je i pitanje standardizacije termina od strane odgovarajućih tela. Ako je suditi prema informacijama iz predgovora, samo mali broj rečnika je nastao kao rezultat međunarodne saradnje na terminologiji. Na kraju slede za buduća istraživanja veoma korisne alfabetska i hronološka bibliografija rečnika, te spisak korišćene literature.

Kako u uvodnom delu i sam kandidat navodi, rad na prikupljanju građe trajao je nekoliko godina. Uprkos tome, vreme će pokazati da li je i koliko rečnika ostalo nedostupno za stručnu analizu. Ipak, zahvaljujući ličnom interesovanju ali i prirodi svog posla i ličnom kontaktu sa značajnim bibliotekama u okruženju i šire kandidat je došao do imponantnog inventara rečnika stručne leksike. (Drugim istraživačima trebalo bi mnogo više vremena, ali i sreće.) Već i ovim pružen je nemerljiv doprinos srpskoj leksikografiji. Priloženi doktorski rad Dobrile Begenišić može se označiti kao pionirski u domenu dvojezične stručne leksikografije i kao značajan doprinos njenom daljem razvoju. Sa već urađenim analizama standardnih rečnika za jezički par srpsko/srpskohrvatsko - nemački on upotpunjuje sliku stanja srpske leksikografije. Ukazivanjem na nedostake (najviše nepostojanje jasne koncepcije i navodjenje termina koji nisu rezultat standardizacije) i nedoslednosti u primeni leksikografskog postupka pri izradi rečnika kandidat je dao smernice za buduće leksikografske poduhvate. Rad je, gledano u celosti, konzistentno, celovito i metodologijski korektno delo. U radu je mr Dobrila Begenišić pokazala istančani smisao za analizu, a rezultate istraživanja je predstavila jasno i pregledno. Otuda rezultati do kojih je došla mogu biti korisni za buduće leksikografske projekte. Imajući u vidu gore navedeno Komisija u sastavu: prof. dr Smilja Srdić, mentor, doc. dr Jelena Kostić-Tomović, član Komisije, prof. dr Sreto Tanasić, član Komisije, na osnovu svega napred rečenog, pozitivno je ocenila doktorski rad Dobrile Begenišić **Nemačko-srpska (srpskohrvatska) i srpsko (srpskohrvatsko) – nemačka stručna leksikografija u periodu 1945 – 2000. godine** te predlaže Veću Filološkog fakulteta da je pred istom komisijom pozove na odbranu.

Beograd, 28. mart 2010.

Komisija:



Smilja Srdić
dr. Smilja Srdić, red. prof.

Jelena Kostić-Tomović
dr. Jelena Kostić-Tomović, docent

Sreto Tanasić
dr. Sreto Tanasić, red. prof.